

Suomalais-ugrilainen kielitiede Unkarin yliopistoissa

Vuosina 1945—1955 Unkarin kouluolot ovat paljon muuttuneet. Ennen sotaa oli yleisen oppivelvollisuuslain mukaan käytävä koulua kuusi vuotta. Tätä silmällä pitäen oli kuusiluokkaisia alkeiskouluja (kansakouluja). Milloin tahdottiin jatkaa koulunkäyntiä ylemmässä koulussa, siirryttiin jo alkeiskoulun neljänneltä luokalta porvarikouluun, joka oli nelivuotinen. Porvarikoulusta voi edel-

leen pyrkiä joko kauppakouluun tai ammattikouluun tai seminaariin, joissa kaikissa opiskelu kesti neljä vuotta. Toinen tie oli mennä alkeiskoulun neljänneltä luokalta suoraan oppikouluun, joka oli kahdeksanluokkainen. Lukion viimeiseltä luokalta päässeet suorittivat ylioppilastutkinnon, joka oikeutti aloittamaan luvut yliopistossa tai korkeakoulussa. Tämä järjestys on sikäli

muuttunut, että oppivelvollisuusaika nyt käsittää kahdeksan lukuvuotta. Nyt on kaikkien lasten niin maalla kuin kaupungeissa käytävä kahdeksan luokkaa yleiskoulua. Entiset porvarikoulut ja oppikoulujen alaluokat ovat täten tulleet tarpeettomiksi. Käytyään pakolliset kahdeksan vuotta yleiskoulua oppilas voi jatkaa lukiossa, kauppakoulussa, seminaarissa tai ammattikoulussa, joissa kaikissa on neljän lukuvuoden kurssi. Kaikkien koulutyypin vuosimäärä on nyt yhtenäisesti 8+4. Ennen oli kahta tyyppiä: 4+8 tai 4+4+4. Yleiskoulussa on sekä kansakoulunopettajia että oppikoulunopettajia, joiden valmistus tapahtuu eri laitoksissa. Yleiskoulun neljän alemman luokan opettajat, joita sanotaan kansakoulunopettajiksi, valmistuvat kasvatusopillisissa lukioissa eli opettajaseminaareissa. Yleiskoulun yläluokkien opettajiksi aikovat opiskelevat kolme vuotta kasvatusopillisessa korkeakoulussa, johon pääsyvaatimuksena on ylioppilastutkinto. Maassa toimii kolme tällaista kasvatusopillista korkeakoulua: Pécsissä, Egerissä ja Szegedissä.

Lukioiden opettajiksi aikovien on opiskeltava yliopistossa ja suoritettava loppututkinto filosofisessa tai luonnontieteellisessä tiedekunnassa. Opinnot kestävät keskimäärin neljä vuotta. Nykyisin on filosofinen ja luonnontieteellinen tiedekunta Budapestin, Debrecenin ja Szegedin yliopistoissa. Yliopistossa opiskelevien on valittava kaksi ainetta (esim. unkari ja historia, historia ja maantiede, unkari ja venäjä, unkari ja englanti, matemaatiikka ja fysiikka jne.). Budapestin yliopistossa voi näiden tutkintojen lisäksi suorittaa kirjastonhoitajan, museonhoitajan ja arkistonhoitajan tutkinnon.

Kuvailen tässä yksityiskohtaisesti

vain unkarin kielen opiskelijoiden opintoja.

Joka vuosi on pakollisia luentoja, kolmantena ja neljäntenä lukuvuonna tosin vähemmän kuin alkuvuosina. Sen sijaan kokelas osallistuu vapaaehtoisesti sellaisiin seminaariharjoituksiin, jotka koskevat hänen alaansa ja jotka häntä kiinnostavat. Aineyhdistelmään kuuluvien pakollisten luentojen lisäksi on velvollisuus seurata myös yleisluentoja (filosofiaa, kasvatusoppia, sielutiedettä, terveystoppia). Opiskelijat suorittavat puolivuosittain osatutkintoja sivuaineidensa alalta, pääaineessa (esim. unkarin kieli, kielihistoria) sen sijaan on tutkintoja vain kerran vuodessa tai vain joka toinenkin vuosi ja nämä tutkinnot ovat kokoavan loppututkinnon luonteisia. Puolivuosittain annetaan todistukset harjoituksissa saavutetuista tuloksista. Kolmantena ja neljäntenä vuotena opiskelijat laativat alaltaan erikoistutkielman. Neljännen vuoden lopulla suoritetaan loppututkinnot pää- ja erikoisaineissa ja sen lisäksi kasvatusopissa ja filosofiassa.

Unkarin kielen opiskelijat kuuntelevat kirjallisuuden ja kielitieteen luentoja. Joka yliopistossa on yksi tai useampia unkarin kielen ja suomalais-ugrilaisen kielitieteen oppituolet (Budapestissa on kaksi unkarin kielen professuuria ja alan vakinaisen professorin lisäksi henkilökohtainen suomalais-ugrilaisen kielitieteen professori).

Unkarin kielen opintoja aloitettaessa seurataan ensin unkarin deskriptiivisen kieliopin ja fonetiikan luentoja, sitten unkarin kielihistorian (ääneopin, muotoopin, lauseopin) luentoja ja niiden ohella suomalais-ugrilaisen kielitieteen luentoja.

Suomalais-ugrilaisen kielitieteen

kurssiin kuuluu pakollisena 2 viikkotuntia suomen kielen luentoja toisen opiskeluvuoden molempina lukukausina ja vertailevan suomalais-ugrilaisen kielitieteen luentoja 1 tunti viikossa samoin kahtena lukukautena neljäntenä opiskeluvuotena. Tämän lisäksi on osaston harjoituksia ja kokouksia niistä kiinnostuneille. Lukuvuonna 1955 luennoidaan Debrecenin yliopistossa seuraavista suomalais-ugrilaisen kielitieteen piiriin kuuluvista aiheista: suomen kielestä jatkokurssi (Kalevalaa), vogulin ja ostjakin kielestä sekä johdatusta suomalais-ugrilaiseen kielitieteeseen.

Opiskelijain työtä helpottamaan on julkaistu lukuisia alan erikoiskysymyksiä käsitteleviä oppikirjoja: BÁRCZI Fonetika (Fonetikka), A magyar szókinsz eredete (Unkarin sanaston alkuperä), Bevezetés a nyelvstudományba (Johdatus kielitieteeseen), Hangtörténet (Äännehistoria); KÁLMÁN A mai magyar nyelvjárások (Nykyiset unkarin murteet); ZSIRAI A finnugorság ismertetése (Suomalais-ugrilaiset kansat); KNIEZSA A magyar helyesírás története (Unkarin oikeinkirjoituksen historia); SZABÓ A magyar nyelvemlékek (Unkarin kielen muistomerkit); kesällä 1955 on ilmestynyt vogulin kielen krestomatia, KÁLMÁN Manysi nyelvkönyv.

Nämä yliopistolliset oppikirjat ovat halpoja, niistä julkaistaan suuria painoksia ja lyhyin väliajoin uusintapainoksia, joten jokainen opiskelija voi hankkia ne itselleen. On tietysti sellaisia erikoisaloja, joita koskevaa aineistoa ei vielä ole julkaistu ja joiden alalta ei ole oppikirjoja. Opiskelijat valmistuvat tutkintoon näiltä aloilta kuuntelemiensa luentojen pohjalta. (Tällaisia luentosarjoja ovat esim. vertaileva suomalais-ugrilainen kielitiede, unkarin kielen historialli-

nen muoto-oppi ja lauseoppi, merkitysoppi ym.)

Paitsi luentoja on opiskelijoita varten harjoituksia ja seminaareja, joissa opetetaan tärkeimpien sanakirjojen ja käsikirjojen sekä hakuteosten käyttöä, esitellään kielitieteelliset aikauskirjat, valmistetaan esitelmiä ja tutkielmia, joiden johdosta keskustellaan, pyydetään ja saadaan seminaaria johtavalta professorilta ohjeita tutkimustöitä varten jne. Harjoitukset luovat opettajan ja oppilaiden välille elävän ja välittömän suhteen. Vaikka suuret, yhtenäiset tieteelliset tutkimustyöt onkin keskitetty Akatemian Kielitieteelliseen laitokseen, kuten esim. Unkarin kielen käsisanakirja, Suuri sanakirja, Kieliatlas ym. (Hajdú, Vir. 1954, s. 310—), niin myös yliopistojen piirissä suoritetaan tieteellistä tutkimustyötä kasvatus- ja opetustyön ohella. Pysyäksemme suomalais-ugrilaisen kielitieteen alalla mainittakoon, että Budapestin ja Debrecenin yliopistojen nuoremmista opettajista monet osallistuvat unkarin sanaston suomalais-ugrilaisen aineiston keräämiseen. Heidän työskentelyään ohjaa Akademia. Tässä työssä voidaan turvautua muutamien opinnoissaan jo pitemmälle ehtineiden ylioppilaidenkin apuun, kuten esim. István Pappin tekeillä olevan suomalais-unkarilaisen sanakirjan sanalippujen teossa tai Munkácsin vogulin sanakirjan aineiston järjestämisessä. Suomalais-ugrilaisten oppituo-lien professorit, dosentit ja apulaisopettajat pyrkivät tietenkin edistämään oman erikoisalansa kehittämistä myös omin tutkimuksin eivätkä vain osallistumalla suuriin, kollektiivisesti tehtyihin tieteellisiin töihin.

Unkarissa suoritettavaa suomalais-ugrilaisen kielitieteen tutkimusta on ilmeisesti elvyttänyt se ilahduttava tosiasia, että olemme päässeet irti

sodan aikaisesta ja sotaa seuranneesta eristyneisyydestämme. Säännöllinen kirjallisuuden vaihto Suomen ja Neuvostoliiton kanssa on saatu aikaan, ja voimme taas solmia henkilökohtaisia suhteita saman alan suomalaisten tutkijain kanssa. En liioittele, kun sanon, että Debrecenin yliopiston unkarin opiskelijat ovat paljon halukkaampia oppimaan suomea, sen jälkeen kun he ovat saaneet kuunnella suomeksi pidettyjä suomalaisten tutkijain luentoja (tohtori Väinö Kaukonen: Kalevalan alkuperästä 1953, professori Erkki Itkonen: Suomen lappalaisista 1954). Yhtä suotuisasti on vaikuttanut sekin seikka, että äskettäin Péter Hajdú, György Lakó, István Papp ja minä olemme saa-

neet viettää jonkin aikaa Suomessa ja niin elvyttää muistojamme ja kehittää suhteitamme Suomeen. Näköpiirimme on laajentunut ja olemme saaneet keskustella tärkeistä tieteellisistä kysymyksistä. Niin ilahduttavaa kuin tämä onkin, pidämme sitä kuitenkin vasta alkuna. Tulevaa kasvua silmällä pitäen on saatava varmistetuksi säännöllinen tutkijain ja opiskelijain vaihto. Tämän alun rohkaisemina toivomme tieteellisten ja muiden kulttuurisuhteiden voimistuvan Suomen ja Unkarin välillä. Näiden suhteiden lujittuminen aiheuttaisi varmaan yhteisen tavoitteemme toteutumisen: suomalais-ugrilaisen kielitieteen uuden kukoistuksen.

BÉLA KÁLMÁN